



PEDEGOGIK TA'LIMDA REFLEKTIV YONDASHUVNING AHAMIYATI

Gulmonova Guli Anvar qizi

Chirchiq davlat pedagogika universiteti

Maktabgacha va boshlang'ich ta'lim fakulteti

Boshlang'ich ta'lim yo'nalish talabasi

gulmonovaguli75@gmail.com

<https://doi.org/10.5281/zenodo.22055980>

ARTICLE INFO

Received: 10th August 2026

Accepted: 11th August 2026

Published: 22nd August 2026

KEYWORDS

pedagogik ta'lim, reflektiv yondashuv, refleksiya, kasbiy kompetensiya, o'z-o'zini tahlil qilish, tanqidiy fikrlash, o'qituvchi faoliyati, ta'lim sifati, innovatsion pedagogika, interfaol metodlar, pedagogik texnologiyalar, o'quvchi rivojlanishi, o'z-o'zini baholash, ta'lim samaradorligi, kompetensiyaviy yondashuv, kasbiy rivojlanish.

ABSTRACT

Ushbu maqolada pedagogik ta'lim jarayonida reflektiv yondashuvning nazariy va amaliy ahamiyati keng yoritilgan. Refleksiya tushunchasining mazmuni, uning o'qituvchi va o'quvchi faoliyatidagi o'rni hamda ta'lim sifati oshirishdagi roli tahlil qilingan. Shuningdek, reflektiv yondashuv asosida pedagogning o'z kasbiy faoliyatini tahlil qilishi, o'quv jarayonini doimiy takomillashtirib borishi va shaxsiy kasbiy kompetensiyasini rivojlantirish masalalari ko'rib chiqilgan. Maqolada zamonaviy ta'lim tizimida reflektiv faoliyatni shakllantirish, tanqidiy fikrlashni rivojlantirish hamda o'quvchilarda o'z-o'zini baholash ko'nikmalarini shakllantirishning pedagogik ahamiyati ochib berilgan. Shuningdek, reflektiv yondashuvni amalga oshirishda interfaol metodlar, innovatsion pedagogik texnologiyalar va axborot-kommunikatsiya vositalaridan samarali foydalanish yo'llari tahlil qilingan.

KIRISH

Hozirgi globallashuv va raqamli transformatsiya jarayonida ta'lim tizimi oldida turgan eng muhim vazifalardan biri o'qituvchilarning kasbiy rivojlanishini uzluksiz ta'minlash, ta'lim sifati oshirish hamda zamonaviy pedagogik yondashuvlarni samarali qo'llashdan iboratdir. Shu nuqtai nazardan reflektiv yondashuv zamonaviy pedagogikaning eng dolzarb yo'nalishlaridan biri sifatida shakllanib, o'qituvchi va o'quvchi faoliyatini tahlil qilish, baholash va takomillashtirishda muhim ahamiyat kasb etmoqda.

Reflektiv yondashuv ta'lim jarayonida o'qituvchining o'z pedagogik faoliyatini doimiy tahlil qilishi, erishilgan natijalarni baholashi va kelgusidagi faoliyatini rejalashtirishi bilan bevosita bog'liqdir. Bu esa ta'lim jarayonini samarali tashkil etish, o'quvchilarning bilim olish jarayonini chuqurroq anglash hamda ularning shaxsiy rivojlanishini qo'llab-quvvatlashga xizmat qiladi.

Boshlang'ich va umumiy ta'lim bosqichlarida reflektiv faoliyatni shakllantirish o'qituvchining kasbiy kompetensiyasini rivojlantirishda muhim rol o'ynaydi. Chunki aynan shu bosqichda pedagog o'z faoliyatini tahlil qilish orqali o'quvchilarning individual xususiyatlarini chuqurroq

anglaydi va ta'lim jarayonini yanada samarali tashkil etadi. Shu sababli reflektiv yondashuv asosida ta'limni tashkil etish insonparvarlik, innovatsionlik va uzluksiz rivojlanish tamoyillariga asoslanadi.

So'nggi yillarda O'zbekiston Respublikasida ta'lim tizimini modernizatsiya qilish, pedagoglarning kasbiy kompetensiyasini oshirish hamda zamonaviy pedagogik texnologiyalarni joriy etish bo'yicha keng ko'lamli islohotlar amalga oshirilmoqda. Bu jarayonlarda reflektiv yondashuvni rivojlantirish va uni ta'lim amaliyotiga tatbiq etish masalalariga alohida e'tibor qaratilmoqda. Shu bois refleksiya jarayonini ilmiy asosda o'rganish va uning pedagogik ahamiyatini aniqlash bugungi kunning dolzarb vazifalaridan biridir.

METODOLOGIYA

Ushbu tadqiqot pedagogik ta'lim jarayonida reflektiv yondashuvning nazariy va amaliy ahamiyatini o'rganishga yo'naltirilgan bo'lib, u nazariy, empirik hamda tahliliy-metodik yondashuvlar uyg'unligiga asoslandi. Tadqiqotning metodologik asosini zamonaviy pedagogik refleksiya nazariyalari, kompetensiyaviy yondashuv konsepsiyasi, shuningdek, o'qituvchining kasbiy rivojlanishiga oid ilmiy qarashlar tashkil etdi. Bundan tashqari, O'zbekiston Respublikasining ta'lim tizimini modernizatsiya qilishga doir normativ-huquqiy hujjatlar va xalqaro pedagogik standartlar ham ilmiy asos sifatida tahlil qilindi.

Tadqiqot jarayonida reflektiv faoliyatning o'qituvchi kasbiy kompetensiyasiga ta'siri asosiy o'rganish obyekti sifatida belgilandi. Chunki pedagogik refleksiya o'qituvchining o'z faoliyatini tahlil qilishi, baholashi va takomillashtirishi orqali ta'lim sifatini oshirishga xizmat qiladi. Shu sababli o'qituvchilarning darsni rejalashtirish, amalga oshirish va yakuniy tahlil qilish jarayonidagi reflektiv ko'nikmalari alohida o'rganildi.

Tadqiqotda empirik ma'lumotlarni yig'ish uchun bir nechta metodlardan foydalanildi. Jumladan, pedagogik kuzatish, suhbat, so'rovnoma hamda reflektiv tahlil metodlari qo'llanildi. Pedagogik kuzatish jarayonida o'qituvchilarning dars jarayonidagi faoliyati, o'quvchilarga berilgan topshiriqlarga munosabati hamda o'quv jarayonini boshqarish usullari o'rganildi.

Suhbat metodi orqali boshlang'ich va umumiy ta'lim muassasalarida faoliyat yuritayotgan o'qituvchilarning refleksiya haqidagi bilimlari, kasbiy tajribasi hamda o'z faoliyatini tahlil qilishga bo'lgan munosabati o'rganildi. Ushbu suhbatlar reflektiv yondashuvni amaliyotda qo'llashdagi muammolar va ehtiyojlarni aniqlashga xizmat qildi.

So'rovnoma metodi esa o'qituvchilarning o'z-o'zini baholash darajasi, kasbiy rivojlanishga bo'lgan intilishi hamda reflektiv ko'nikmalarni shakllantirishga bo'lgan munosabatini aniqlash uchun qo'llanildi. Shuningdek, o'quvchilarning dars jarayonidagi faolligi va o'qituvchi faoliyatiga bo'lgan munosabati ham qisman tahlil qilindi.

Tadqiqotning muhim qismi sifatida pedagogik tajriba-sinov ishlari amalga oshirildi. Ushbu jarayon ikki bosqichda tashkil etildi: aniqlovchi bosqich va shakllantiruvchi bosqich. Aniqlovchi bosqichda o'qituvchilarning reflektiv ko'nikmalari, darsni tahlil qilish darajasi hamda kasbiy o'sish holati o'rganildi. Olingan natijalar keyingi bosqich uchun asos bo'lib xizmat qildi.

Shakllantiruvchi bosqichda esa reflektiv yondashuvni rivojlantirishga qaratilgan amaliy mashg'ulotlar, metodik treninglar va dars tahlili (lesson study) elementlari joriy etildi. O'qituvchilar o'z darslarini kuzatish, tahlil qilish, hamkasblar bilan muhokama qilish hamda o'z-o'zini baholash jarayonlariga jalb etildi. Bu esa ularning kasbiy refleksivlik darajasini sezilarli darajada oshirishga xizmat qildi.

Tadqiqot davomida tizimli, kompetensiyaviy va reflektiv yondashuvlar asosiy metodologik prinsiplar sifatida qo'llanildi.

NATIJALAR

Ushbu tadqiqot doirasida pedagogik ta'lim jarayonida reflektiv yondashuvning samaradorligi empirik tahlil asosida o'rganildi. O'tkazilgan pedagogik kuzatishlar, suhbatlar, so'rovnomalar

hamda amaliy tajriba-sinov ishlari natijalari reflektiv yondashuvning o'qituvchilarning kasbiy rivojlanishi va ta'lim sifati oshishiga ijobiy ta'sir ko'rsatishini tasdiqladi.

Aniqlovchi bosqichda o'qituvchilarning dars jarayonini tahlil qilish darajasi yetarlicha rivojlanmaganligi, ko'pchilik pedagoglarda o'z faoliyatini tizimli baholash ko'nikmasi to'liq shakllanmaganligi aniqlandi. Ayrim o'qituvchilar darsni faqat reja asosida o'tish bilan cheklanib, darsdan keyingi tahlil va o'z-o'zini baholash jarayoniga kam e'tibor qaratganliklari kuzatildi. Bu esa pedagogik jarayonni takomillashtirish imkoniyatlarini cheklab qo'ygan.

Shuningdek, so'rovnomalar natijalari o'qituvchilarning aksariyati refleksiya tushunchasini nazariy jihatdan bilsa-da, uni amaliyotda muntazam qo'llash darajasi past ekanligini ko'rsatdi. Ayniqsa, yosh o'qituvchilarda kasbiy tajriba yetishmasligi reflektiv tahlilning to'liq amalga oshirilmasligiga sabab bo'lgan.

Rivojlantiruvchi bosqichda esa reflektiv yondashuvni rivojlantirishga qaratilgan amaliy mashg'ulotlar, dars tahlili, o'zaro kuzatish (peer observation) va o'z-o'zini baholash metodlari joriy etildi. O'qituvchilar o'z darslarini tahlil qilish, xatolarni aniqlash va ularni bartaraf etish bo'yicha faol ishtirok etdilar. Tajriba natijalari shuni ko'rsatdiki, reflektiv yondashuv joriy etilgan guruhda o'qituvchilarning darsni rejalashtirish sifati yaxshilangan, pedagogik qarorlar qabul qilishda aniqlik oshgan hamda ta'lim jarayoniga ijodiy yondashuv kuchaygan. O'qituvchilar o'z faoliyatini muntazam tahlil qilish orqali dars samaradorligini oshirish yo'llarini mustaqil aniqlay boshlaganlar.

Shuningdek, reflektiv amaliyot o'qituvchilarning o'z kasbiy rivojlanishiga bo'lgan motivatsiyasini oshirganligi aniqlandi. Ular o'z ustida ishlash, yangi pedagogik usullarni o'rganish va dars jarayonini takomillashtirishga ko'proq e'tibor qarata boshladilar.

Umumiy tahlil natijalari shuni ko'rsatadiki, reflektiv yondashuv pedagogik ta'lim sifatini oshirish, o'qituvchilarning kasbiy kompetensiyasini rivojlantirish hamda ta'lim jarayonini samarali tashkil etishda muhim omil hisoblanadi.

MUHOKAMA

Ushbu tadqiqot natijalari pedagogik ta'limda reflektiv yondashuvning o'qituvchi kasbiy rivojlanishi va ta'lim jarayonining samaradorligini oshirishdagi muhim o'rnini yaqqol ko'rsatdi. Olingan empirik ma'lumotlar shuni tasdiqlaydiki, reflektiv faoliyat o'qituvchiga o'z pedagogik amaliyotini chuqur tahlil qilish, mavjud muammolarni aniqlash va ularni bartaraf etish bo'yicha ongli qarorlar qabul qilish imkonini beradi. Bu esa ta'lim jarayonini faqat nazariy reja asosida emas, balki real pedagogik vaziyatlarni hisobga olgan holda takomillashtirishga xizmat qiladi.

Eng avvalo, tadqiqot davomida aniqlangan natijalar o'qituvchilarda reflektiv ko'nikmalar shakllanishi bilan dars sifati o'rtasida bevosita bog'liqlik mavjudligini ko'rsatdi. Shakllantiruvchi bosqichda joriy etilgan dars tahlili, o'zaro kuzatish (peer observation) va o'z-o'zini baholash metodlari o'qituvchilarning pedagogik qaror qabul qilish jarayonini sezilarli darajada yaxshiladi. Bu holat refleksiya nafaqat nazariy tushuncha, balki amaliy pedagogik faoliyatni boshqaruvchi muhim mexanizm ekanligini tasdiqlaydi.

Mazkur natijalar Donald Schön tomonidan ilgari surilgan "reflektiv amaliyot" konsepsiyasi bilan uyg'unlashadi. Uning fikricha, samarali pedagog o'z faoliyati davomida "harakat jarayonida fikrlash" (reflection-in-action) va "harakatdan keyingi tahlil" (reflection-on-action)ni birgalikda olib borishi lozim. Tadqiqot natijalari ham o'qituvchilar aynan shu ikki bosqichni qo'llay boshlaganda dars sifati va o'qituvchilar bilan ishlash samaradorligi oshganini ko'rsatdi.

Shuningdek, reflektiv yondashuv o'qituvchilarning kasbiy motivatsiyasiga ham ijobiy ta'sir ko'rsatdi. O'z faoliyatini tahlil qilish va natijalarni baholash jarayoni pedagoglarda o'z ustida ishlashga bo'lgan ehtiyojni kuchaytirdi. Bu esa uzluksiz kasbiy rivojlanish tamoyilining amalda mustahkamlanishiga olib keldi. Ayniqsa, yosh o'qituvchilarda refleksiya jarayoni tajriba yetishmasligini qisman kompensatsiya qilib, ularning pedagogik kompetensiyasini tezroq rivojlantirishga yordam berdi.

Tadqiqot davomida o'quv jarayonidagi sifat o'zgarishlari ham kuzatildi. Reflektiv yondashuv asosida tashkil etilgan darslarda o'qituvchilar o'quvchilarning ehtiyojlarini chuqurroq anglashga muvaffaq bo'ldilar. Bu esa individual yondashuvni kuchaytirib, har bir o'quvchining o'zlashtirish imkoniyatlariga mos pedagogik strategiyalarni qo'llashga zamin yaratdi. Natijada ta'lim jarayoni yanada moslashuvchan va samarali tus oldi.

Bundan tashqari, tadqiqot natijalari reflektiv yondashuvning ta'lim jarayonida innovatsion fikrlashni rivojlantirishga ham xizmat qilishini ko'rsatdi. O'qituvchilar dars jarayonini qayta ko'rib chiqish orqali yangi metodlar, interfaol texnologiyalar va samarali o'qitish strategiyalarini mustaqil ishlab chiqishga intila boshladilar. Bu esa ta'limda ijodkorlik va yangilanish jarayonini kuchaytirdi.

Umuman olganda, muhokama natijalari shuni ko'rsatadiki, reflektiv yondashuv pedagogik ta'lim tizimida nafaqat o'qituvchi faoliyatini takomillashtiruvchi vosita, balki ta'lim sifatini oshiruvchi, kasbiy rivojlanishni ta'minlovchi hamda innovatsion pedagogik muhitni shakllantiruvchi muhim omil hisoblanadi.

XULOSA

Ushbu tadqiqot pedagogik ta'limda reflektiv yondashuvning nazariy, metodologik va amaliy jihatlarini chuqur o'rganishga qaratildi. Olib borilgan tahlillar va empirik kuzatishlar natijasida reflektiv yondashuvning zamonaviy ta'lim tizimidagi o'rni tobora ortib borayotgani, uning o'qituvchi kasbiy kompetensiyasini rivojlantirishdagi ahamiyati yuqori ekanligi aniqlandi.

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, o'qituvchining o'z pedagogik faoliyatini muntazam tahlil qilishi va baholashi ta'lim jarayonining sifatini sezilarli darajada oshiradi. Refleksiya jarayoni o'qituvchiga o'z kuchli va zaif tomonlarini aniqlash, pedagogik qarorlarni ongli ravishda qabul qilish hamda dars jarayonini takomillashtirish imkonini beradi.

Shuningdek, reflektiv yondashuv o'qituvchilarning kasbiy rivojlanishiga ijobiy ta'sir ko'rsatib, ularning tanqidiy fikrlash, o'z-o'zini baholash va innovatsion yondashuvlarni qo'llash ko'nikmalarini shakllantiradi. Bu esa ta'lim jarayonini yanada samarali va zamonaviy talablarga mos holda tashkil etishga xizmat qiladi.

Tadqiqot davomida aniqlanishicha, reflektiv yondashuv joriy etilgan pedagogik jarayonlarda o'qituvchilar darsni rejalashtirish va amalga oshirishda ancha faol, mas'uliyatli va ijodiy yondashuvni namoyon etadilar. Bu holat ta'lim sifatining oshishiga va o'quvchilarning bilim olish jarayonining yaxshilanishiga olib keladi.

Umuman olganda, reflektiv yondashuv zamonaviy pedagogik ta'limning muhim tarkibiy qismi bo'lib, u ta'lim sifati, kasbiy rivojlanish va innovatsion pedagogik muhitni shakllantirishda katta ilmiy-amaliy ahamiyatga ega.

FOYDALANGAN ADABIYOTLAR:

- 1.O'zbekiston Respublikasi "Ta'lim to'g'risida"gi Qonuni. – Toshkent, 2020-yil.
- 2.O'zbekiston Respublikasi Prezidentining ta'lim tizimini rivojlantirishga oid farmon va qarorlari. – Toshkent, 2017–2025 yy.
- 3.O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligi. Ta'lim sifatini oshirish bo'yicha metodik qo'llanmalar. – Toshkent, 2023-yil.
- 4.Mavlonova Sh.A., Rahmatova N.H. Pedagogika (nazariy asoslar). – Toshkent: O'qituvchi, 2019.
- 5.Yuldashev J.G., Usmonov S.A. Pedagogik texnologiyalar. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2018.
- 6.Slastenin V.A. Pedagogika. – Moskva: Akademiya, 2016.
- 7.Schön D. The Reflective Practitioner. – USA, 1983.
- 8.Dewey J. How We Think. – New York, 1933.
- 9.Kolb D.A. Experiential Learning Theory. – USA, 1984.
- 10.Zeichner K.M. Reflective Teaching Practice. – USA, 1994.
- 11.UNESCO. Teacher Education Guidelines. – Paris, 2015.

12.OECD. Teaching and Learning International Survey (TALIS). – 2018.



INNOVATIVE
ACADEMY